

УДК 657:339

<http://online.dtkr.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9649-2012.epub/navPoint-11>

<http://studentbooks.com.ua/content/view/297/54/1/4/>

МЕТОДОЛОГІЯ ОБЛІКУ ФАКТОРИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ У КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВСЬКИХ СТРУКТУРАХ

Л.А. ПАНКРАТОВА, к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

Проаналізовано та критично оцінено стан наукової проблематики та дискусійних питань, що пов'язані з методологією бухгалтерського обліку факторингових операцій у комерційних банківських структурах. Досліджені сучасні тенденції організації обліку факторингової банківської діяльності та відповідності її до міжнародних стандартів обліку.

Ключові слова: банк, облік, дебіторська заборгованість, факторинг.

Протягом останніх років банківська система України перетворилася на одну з провідних сфер підприємницької діяльності, яка приносить значний фінансовий зиск. Тому зрозуміло, що більша частина українських комерційних банків звернули увагу на перспективнішу форму роботи з клієнтами – надання їм комплексних банківських послуг. Це пов'язано з тим, що ринок класичних однокладових банківських послуг виявився практично заповненим.

Однією з таких послуг, що потребує вивчення та розвитку на фінансовому ринку України, є факторинг. Актуальність розвитку факторингових відносин в Україні зумовлена станом розрахунків і наявних боргових зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Позитивний вплив на обґрунтування організації бухгалтерського обліку факторингових операцій в банках України справили праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених у галузі загальної теорії і практики господарського обліку. Авторами цих

досліджень є провідні вітчизняні науковці: А. Герасимович, В. Гриценко, І. Гнуєшева, О. Кацило, Н. Карчова, Л. Кіндрацька, Т. Кривовяз, М. Козакова, О.А. Мазур, А.Сатановська, Ю. Філіпенко і інші.

Методика дослідження.

Результати досліджень. Нині переважна більшість вітчизняних підприємств виявилася неспроможною ефективно управляти дебіторською заборгованістю, яка завдає економічної шкоди підприємству-кредитору – гроші втрачають свою купівельну спроможність внаслідок інфляції. Як правило, українські підприємства мало використовують загальноприйняті у світовій практиці методи управління дебіторською заборгованістю. Управління дебіторською заборгованістю зводиться лише до її обліку, що призводить до втрати фінансових ресурсів підприємства і зменшує ефективність управління ними.

Огляд економічної літератури свідчить про необхідність приділити більшу увагу факторингу як найефективнішій формі рефінансування в управлінні дебіторською заборгованістю підприємств. Факторинг допомагає підприємству отримати фінансування від комерційного банку під один з найбільш існуючих у них активів – дебіторську заборгованість.

Сучасний факторинг – не лише рефінансування боргу, а досить складний фінансовий інструмент, який вітчизняні банки та інші фінансові установи нашої держави починають поступово освоювати. Зважаючи на те, що фінансове ресурсозабезпечення в умовах переходу до ринкової економіки неможливе без використання сучасних форм та інструментів розрахунково–платіжних відносин, аналіз перспектив розвитку факторингу в Україні сьогодні надзвичайно актуальний.

Не розроблено достатньою мірою інструмент факторингу в Україні через неоднозначність розуміння самої суті факторингу та відсутності єдиної законодавчої бази щодо регулювання факторингових операцій, які здійснюють українські банки та факторингові компанії.

Розглянемо основну економічну сутність факторингу. Факторинг (від англ. factor – маклер, посередник, агент) – це банківська операція, суть якої полягає в придбанні банком (фактором) у постачальника (продавця) права вимоги у грошовій формі на дебіторську заборгованість покупців за відвантаженні їм товари (виконанні роботи, наданні послуги), з прийняттям ризику виконання такої вимоги, а також приймання платежів [2].

Поняття факторингу виникло в Англії в XVII сторіччі як явище, яке гарантувало розвиток ринкових відносин, платоспроможність покупців, та вчасного грошового розрахунку за поставлені товари, надані послуги.

У 60-х роках XX ст. факторингові операції почали поступово витісняти комерційний кредит на основі векселів. Особливо швидко факторинг розвивався у 80-х роках, коли за 10 років оборот за ним зріс в Італії в 74 рази, в Іспанії – в 14, Великобританії та Франції – в 7,5 рази. В Україні факторинг уперше був затверджений у новому Цивільному кодексі.

Нині факторинг – поширена міжнародна посередницька послуга комерційних банків, що застосовується більшістю українських банків. Але далеко не всі українські підприємства використовують в управлінні вже існуючою дебіторською заборгованістю факторинг. Це пов'язано насамперед із тим, що в Україні дуже поширена передоплата за товар і слабо розвинений комерційний кредит, як високо ризиковий. До того ж, факторинг у сучасному варіанті тільки-но починає з'являтися на вітчизняному ринку і можливості цього фінансового інструменту поки недостатньо оцінено.

У факторинговій операції здебільшого беруть участь три сторони:

- дебітор – покупець товарів чи послуг клієнта;
- клієнт, котрий продає банку свою дебіторську заборгованість;
- банк, що купує дебіторську заборгованість клієнта і надає

додаткові послуги за цією факторинговою операцією.

Факторинг оформляється спеціальною угодою між банком та клієнтом.

Схематично факторинг можна поділити на шість етапів:

- 1 етап. Постачання продукції на умовах відстрочки платежу та повідомлення дебітора про факторинг.
- 2 етап. Передача банку документів на поставку.
- 3 етап. Виплата фінансування факторингом у розмірі 80–90% від поставки.
- 4 етап. Сплата дебітором коштів за поставлену продукцію.
- 5 етап. Отримання від банку залишку коштів (10–20% від суми поставки).
- 6 етап. Сплата клієнтом коштів за послуги банку.

Здійснення факторингу регламентується Цивільним та Господарським кодексами України, Законом України «Про банки і банківську діяльність», «Про податок на додану вартість», «Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг», Інструкцією Національного банку України «Про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України» та іншими нормативними актами.

Податковий Кодекс України трактує факторинг як права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги [3]. Господарський Кодекс України визначає факторинг як придбання банком права вимоги у грошовій формі з поставки товарів, надання послуг з прийняттям ризику виконання такої вимоги та прийом платежів [1].

Факторинг - це договірна угода з переуступки зобов'язання передати за плату кошти в розпорядження клієнта, а клієнт бере на себе зобов'язання відпустити банкові грошову вимогу до третьої особи, що впливає з відносин клієнта з цією третьою особою [3].

У бухгалтерському обліку за сучасних економічних умов нерідко виникає питання нарахування резерву сумнівних боргів у зв'язку з непогашенням дебіторської заборгованості. Під час практичного застосування методів нарахування резервів виникають питання, які потребують вирішення: розбіжності у визнанні безнадійної дебіторської заборгованості у бухгалтерському та у податкових розрахунках; не вистачає визначеності у

повноваженнях стосовного того, хто саме має встановлювати рівень сумнівності боргу; дискусійним питанням є також той факт, що підприємство на своєму балансі має постійно мати дебіторську заборгованість задля розрахунку розміру резерву сумнівного боргу. Поряд з цими питаннями може виникнути нагальна потреба в коштах при грошових розрахунках, які не можуть бути сплачені за рахунок резерву. В такому випадку варто використати такий метод рефінансування безнадійної заборгованості як факторинг.

Використовуючи послуги факторингу, підприємство має можливість прискорити оборотність грошових коштів та зменшити заборгованість за розрахунками. Угода факторингу є безризиковою, що дає право переваги даному способу грошових розрахунків перед кредитуванням. Відповідно, що послуга коштуватиме постачальнику товарів відсотку за здійснення рефінансування угоди, але таким чином він матиме гарантію отримання грошових коштів та зменшення ризику появи дебіторської заборгованості.

При укладанні факторингових угод комерційні банки отримують від клієнтів розрахункові і платіжні документи про продані ним дебітору товари і наданні послуги. Відповідно до плану рахунків банки обліковують цю операцію на позабалансових рахунках:

1. На дату укладання факторингової угоди, сума, яку банк-фактор зобов'язується сплатити клієнту:

Д^Т 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, що надані клієнтам».

К^Т 9900 «Контрахунок».

2. Отримані банком розрахункові документи, обліковані за номінальною вартістю:

Д^Т 9800 «Розрахункові документи за факторинговими операціями».

К^Т 9910 «Контррахунок».

3. При проведенні факторингової операції банк видає клієнту аванс в розмірі всієї суми дебіторської заборгованості або у вигляді фіксованого проценту, здійснюється наступний бухгалтерський запис:

Д^Т 2030 «Рахунки суб'єктів господарської діяльності за факторинговими операціями».

К^Т 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання».

Або якщо утримано банком авансом комісійні і процентні доходи, то робиться наступний запис:

Д^Т 2030 «Вимоги, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

К^Т 2036 «Неамортизований дисконт за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

4. Одночасно сума авансу відображається позабалансом як зменшення зобов'язань банку перед клієнтом:

Д^Т 9900 «Контррахунок».

К^Т 9129 «Інші зобов'язання з кредитування, які надані клієнтам».

5. Якщо банки отримати платежі від дебітора, але ще не провели дану операцію, їх слід відобразити за транзитним рахунком:

Д^Т 1200, 2600 Кореспондентський рахунок, поточний рахунок клієнта.

К^Т 3739 «Транзитний рахунок за іншими розрахунками».

6. Після того як платіж буде проведено, відповідна сума переноситься на рахунок факторингових операцій:

Д^Т 3739 «Транзитний рахунок за іншими розрахунками».

К^Т 2030 «Вимоги, що придбанні за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

7. На дату розрахунків, яку зазначено у факторинговій угоді, банк здійснює оплату купленої дебіторської заборгованості і перерахування коштів на поточний рахунок клієнта або на кореспондентський рахунок.

Д^Т 2030 «Вимоги, що придбанні за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

К^Т 1200, 2600 Кореспондентський рахунок, поточний рахунок клієнта.

Банк отримує комісію за надані факторингові послуги з врахування платіжних документів. Отримана комісія по факторингу обліковується за

принципом нарахування і відображається за рахунком 6110 «Комісійні доходи від розрахунково-касового обслуговування клієнтів» на дату підписання факторингової угоди. Банк також отримує дохід у вигляді процентів за наданий клієнту аванс (6023).

У банку завжди існує вірогідність отримання збитків. Тому банк має створювати за даними операціями відповідні резерви. Відповідно до Інструкції з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України, банк має визнавати зменшення корисності фінансового активу чи групи фінансових активів за об'єктивних причин.

Основними подіями такого зменшення є:

- фінансові труднощі позичальника;
- порушення умов договору;
- висока імовірність банкрутства позичальника;
- надання банком пільгових умов з економічних чи юридичних причин, пов'язаних з фінансовими труднощами позичальника, які банк не розглядав за інших умов;
- зменшення активного ринку для фінансового активу внаслідок фінансових труднощів.

Облік спеціальних резервів ведеться за рахунками 24 розділу групи 240 «Резерви під заборгованість за кредитами, що надані клієнтам».

Операції з формування резерву за наданими кредитами в національній валюті супроводжується проводкою:

Д^Г 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам».

К^Г 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі».

Банк може створювати попередньо визнаний збиток, якщо фінансовий стан позичальника покращився та ін.

Д^Т 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі».

К^Т 7702 «Відрахування в резерви під заборгованість за наданими кредитами клієнтам».

Списання безнадійної заборгованості за кредитами відображається наступною проводкою:

Д^Т 2400 «Резерви під кредити, що надані клієнтам та оцінюються на індивідуальній основі».

К^Т 2037 «Прострочена заборгованість за вимогами, що придбані за операціями факторингу із суб'єктами господарювання».

Одночасно на позабалансовому обліку здійснюється запис:

Д^Т 9611 «Списана у збиток заборгованість за кредитними операціями».

К^Т 9910 «Контррахунок».

Проте, окрім переваг, факторинг має і свої недоліки. Основний недолік – це великий відсоток переуступлення боргу, який сьогодні застосовують вітчизняні банки у тарифах за обслуговування. У розвинених країнах вартість факторингу становить у середньому близько 1,5-2% від суми постачання. В Україні середньозважений відсоток для ринку сьогодні становить 70-80% від зазначених сум. Хоч варто зауважити, що вітчизняні банки, намагаючись продати такі послуги, використовують регресивну шкалу комісійних. Комісія зменшується у міру збільшення обсягу дебіторської заборгованості.

Висновки. В Україні існує ряд проблем розвитку ринку факторингу, такі як: домінування банків, для яких факторинг займає лише частину портфелю серед інших послуг, в той час як для спеціалізованої факторингової компанії цей вид операцій є профільним; використання банком при оцінюванні потенційного клієнта факторингу схеми, ідентичної при кредитуванні. Але факторинг не є аналогом кредиту й спрямований на зростання продажів та рентабельності; здійснення банками як факторингу лише фінансування без додаткових послуг, що суперечить світовій практиці та сутності факторингу; якість послуг факторингу в Україні не контролюється, у законодавстві не

закріплено вимоги, щодо стандартів якості факторингових послуг фінансових установ.

Таким чином, факторингові операції можна визначити як гнучкий інструмент в розрахунково-платіжних відносинах покупців та постачальників, який максимально враховує інтереси сторін. Для подальшого розвитку факторингу на вітчизняному ринку необхідне прийняття заходів законодавчо-нормативного характеру стосовно регламентування здійснення факторингових операцій, а саме стосовно факторингових операцій як об'єкту оподаткування ПДВ, а також створення пільгових умов для вже діючих та новостворених фінансових компаній, що надають факторингові послуги в сфері оподаткування. Такі заходи дозволять зменшити вартість факторингових послуг і сприятимуть залученню більшої кількості клієнтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Господарський Кодекс України від 13.03.2012 N 4498–VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Козакова М.О. Факторинг на ринку фінансових послуг України / М.О.Козакова // *Магістеріум. Економічні студії*. – 2011. – №44. – С.41–46
3. Податковий Кодекс України від 23.02.2012 № 4453–VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

REFERENCES

1. Commercial Code of Ukraine N 4498–VI - 13.03.2012 (in Ukrainian).
2. Cossakova, M.O. Factoring is at the market offinancial services of Ukraine. *Magisterium. Economic studios*, 2011, no. 44, pp. 41–46 (in Ukrainian).
3. Internal revenue Code of Ukraine N 4453–VI - 23.02.2012 (in Ukrainian).

МЕТОДОЛОГИЯ УЧЕТА ФАКТОРИНГОВЫХ ОПЕРАЦИЙ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВСКИХ СТРУКТУРАХ

Проанализировано и критично оценено состояние научной проблематики и дискуссионных вопросов, связанных с методологией бухгалтерского учёта факторинговых операций в коммерческих банковских структурах. Исследованы современные тенденции организации факторинговой банковской деятельности и соответствия ее международным стандартам учёта.

Ключевые слова: банк, учёт, дебиторская задолженность, факторинг .

ACCOUNTING METHODOLOGY OF FACTORING TRANSACTIONS IN COMMERCIAL BANKING INSTITUTIONS

It is analyzed and the state of scientific development of questions of problems and debatable, linked taking into the methodology factoring operations in commercial banking structures is critically appraised. Investigated current trends organize accounting factoring banking and its compliance with international accounting standards.

Keywords: bank, account, receivables, factoring.